

İNGİLİZ ARKEOLOG SETON LLOYD'UN TÜRKİYE TARİHİ VE ARKEOLOJİSİNE KATKILARI

Oğuzhan ALTIN¹

Özet

Köklü bir tarihi mirasa sahip olan Türkiye, coğrafi konumunun da etkisiyle yüzyıllar boyunca çeşitli toplumların buluştuğu, kaynaştığı ve birbirlerinden etkilendiği stratejik merkezlerden biri olmuştur. Bu özelliği ile oldukça zengin bir kültürel mozaığe sahip olan Anadolu coğrafyası, geçmişten günümüze çok sayıda yerli ya da yabancı turistin, gezginin ve araştırmacının dikkatini çekmiş; söz konusu bu güçlü ilgi Anadolu'ya eşi benzeri bulunmayan bir değer kazandırmıştır. Nitekim toprakları üzerinde barındırdığı eski medeniyetlere ait tarihi ve arkeolojik kalıntılar, Anadolu'nun bu kültürel zenginliğinin en somut göstergesidir. Gerçekleştirilen pek çok arkeolojik kazı çalışması ve yapılan bilimsel araştırmalar ile tüm bu zenginliklerin gelecek nesillere aktarımı sağlanmıştır. Bu doğrultuda, Anadolu tarihi ve arkeolojisi denildiğinde ilk akla gelen isimlerin başında İngiliz arkeolog Seton Lloyd (1902-1996) gelmektedir. 20. yüzyılın yetenekli arkeologlarından biri olarak anılan Lloyd, Mezopotamya'dan Anadolu'ya farklı birçok merkezde arkeolojik çalışmalara katılmıştır. Bilhassa Anadolu'daki çalışmalarıyla Türkiye'nin tarihi geçmişinin aydınlatılmasına ilişkin önemli katkılar sunan Lloyd, bir dönem Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nde (BIAA) müdürlük görevini de yürütmüştür. Yaptığı çalışmalar ile Türkiye tarihi ve Anadolu arkeolojisi için değerli bir isim olan Lloyd'un yaşamında bu kadim toprakların ayrı bir önem ifade ettiğini anlamak zor değildir. Bu çalışmada, İngiliz arkeolog Seton Lloyd tarafından Anadolu'nun tarihi ve arkeolojik geçmişinin aydınlatılmasına yönelik gerçekleştirilen faaliyetler esas alınarak Lloyd'un bu alanlarda sağladığı katkılar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seton Lloyd, Türkiye, Anadolu, Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi, Kültürel Miras

BRITISH ARCHAEOLOGIST SETON LLOYD'S CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY AND ARCHAEOLOGY OF TURKEY

Abstract

Turkey, which has a deep-rooted historical heritage, has been one of the strategic centres where various societies have met, fused, and influenced each other for centuries due to its geographical location. The Anatolian geography, which has a very rich cultural mosaic with this feature, has attracted the attention of many local or foreign tourists, travellers and researchers from past to present. This great interest has given Anatolia a unique value. In fact, the historical and archaeological remains of many ancient civilizations are the most concrete indicators of this cultural richness of Anatolia. With many archaeological excavations and scientific studies, these riches have been transferred to future generations. In this respect, the British archaeologist Seton Lloyd (1902-1996) is one of the first names that come to mind when it comes to Anatolian history and archaeology. Known as one of the 20th century's talented archaeologists, Lloyd participated in archaeological studies in many different centres from Mesopotamia to Anatolia. Lloyd, who made significant contributions to the understanding of Turkey's historical past, particularly in Anatolia, also served as the director of the British Archaeological Institute (BIAA) in Ankara for a period. It is not difficult to understand that this ancient land had a special significance in the life of Lloyd, who is a valuable name for the history of Turkey and Anatolian archaeology with his studies. In this study, the activities carried out by the British archaeologist Seton Lloyd to illuminate the

¹ Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, E-mail: oguzhan.altin@outlook.com. <https://orcid.org/0000-0001-8997-3543>

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

historical and archaeological past of Anatolia will be discussed and Lloyd's contributions to these fields will be evaluated.

Key Words: Seton Lloyd, Turkey, Anatolia, Archaeology, Ancient History, Cultural Heritage

Giriş

Tarihsel süreç boyunca insanoğlu, hayatın doğal akışıyla beraber bilinçli olarak ya da farkında olmadan âdeta geçmişin canlı tanıklığını yapan birçok maddi kültür unsurunu gerisinde bırakmıştır. Kendilerinden ve yaşamlarından izler barındıran bu türden kalıntılar, hem geçmiş zamanları aydınlatmaya hem de günümüzü kavramaya imkân sağlamaktadır. Ne var ki, dünya üzerinde maddi kültür kalıntıları bakımından zengin pek çok ülke bulunur. Fakat bu noktada Türkiye'nin, geçmişi ve mevcut kültürel zenginliği göz önüne alındığında oldukça özel bir öneme sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir.² Bulduğu coğrafi konumu itibarıyla tarihi geçiş yollarının üzerinde bulunan Anadolu coğrafyası, söz konusu stratejik niteliğinden kaynaklanan bir köprü misyonu üstlenmesinin ötesinde birleştirici bir özelliğe de sahiptir. Bu coğrafyada, prehistorik dönemlerden başlamak suretiyle tarihi çağlara hatta günümüze kadar uzanarak devam eden tarihsel bir sürekliliğin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tarihin her dönemine tanıklık eden bu topraklarda, böylesine kapsamı geniş bir zaman aralığı içerisinde birbirinden farklı ya da benzer nitelikler taşıyan çok sayıda uygarlığın yeşerip geliştiği ve Anadolu'nun kültürel mozaığının şekillenmesinde mühim bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu bakımdan Anadolu'nun dile getirilen çeşitliliği ve zenginliği, bilhassa Türkiye'nin Eskiçağ tarihi ve arkeolojisi açısından büyük önem arz etmektedir. Binlerce yıllık eski toplumlara ve medeniyetlere ilişkin izler barındıran antik kentler, tarihi kalıntılar ve arkeolojik buluntular yönünden güçlü mirasa sahip olan Anadolu coğrafyası, tarihin her döneminde bu özelliğinden kaynaklı dikkatleri çekmiş ve ilginin yoğunlaştığı bir kültür merkezi hâline gelmiştir.

Anadolu'nun, iyi bir şekilde muhafaza edilmiş görkemli harabeler ve anıtlar bakımından zengin bir coğrafya olması, Ortaçağ'ın sonlarından itibaren birçok seyyahın dikkatini çekmiş ve o zamanlardan başlayarak çeşitli milletlere mensup çok sayıda gezgin, araştırmacı ve bilim insanı bu coğrafyadaki zenginlikler ile meşgul olmaktan geri durmamışlardır. Nihayetinde bu ilginin bir sonucu olarak bu araştırmacılar, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda bu eserlerin ortaya çıkartılmasında önemli bir rol oynamışlardır.³ I. Dünya Savaşı'ndan (1914-1918) yenik olarak çıkan Osmanlı Devleti'nin ardından Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde siyasi, ekonomik ve kültürel bağlamda sağlam temeller üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti de Anadolu'nun

² Türkiye'nin Eskiçağ tarihi ve Anadolu arkeolojisi hakkında bilgi için bkz. Füzuran Kınal, *Eski Anadolu Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998); Antonio Sagona and Paul Zimansky, *Ancient Turkey* (London-New York: Routledge, 2009); Sharon R. Steadman and Gregory McMahon, eds., *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia 10,000-323 B.C.E.* (New York: Oxford University Press, 2011); Mehmet Ali Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi I-II* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018); Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi* (İstanbul: Der Yayınları, 2019).

³ Kurt Bittel, "Atatürk ve İlköz Tarih Araştırmaları", *Bellekten*, Cilt: 3, Sayı: 10, (Nisan 1939), 203.

sahip olduğu tarihi mirasa kayıtsız kalmamıştır. Geçmişten günümüze bir nevi aktarım unsuru olan kültürel miras gün yüzüne çıkartılarak tarihe ve arkeolojiye verilen önem gösterilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tarihe ve arkeolojiye karşı özel bir ilgisinin olduğu bilinen Atatürk'ün bizzat teşvikleriyle Eskiçağ tarihi, arkeoloji gibi alanlarda öğrenim görüp uzmanlaşmak amacıyla yurtdışına öğrencilerin gönderilmesi ve çok sayıdaki yerleşim alanında kazı çalışmalarının başlatılması, atfedilen bu önemin bir diğer göstergesidir. Öyle ki, bu süreçten itibaren söz konusu değerleri gün ışığına çıkartmak maksadıyla yürütülen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarının yalnızca yerli araştırmacılarla sınırlı kaldığını ifade etmek doğru değildir. Anadolu'nun merak uyandıran kültür mirasına yabancı araştırmacılar ve bilim insanları da kayıtsız kalmamış, pek çok bölgede Kurt Bittel, Bedřich Hrozný, Carl William Blegen⁴ gibi uzmanlar tarafından da kıymetli çalışmalar yapılmıştır. Bahsi geçen bu önemli isimlerden biri de Anadolu'da çeşitli merkezlerde yürüttüğü başarılı arkeolojik çalışmalar ile Türkiye'nin tarihi geçmişinin aydınlatılmasına önemli katkılar sunan ve 20. yüzyılın yetenekli arkeologlarından biri olarak anılan Seton Lloyd'tur.

1. Genel Hatları ile Seton Lloyd'un Hayatı

Bilinen tam adıyla Seton Howard Frederick Lloyd (1902–1996), yaptığı çalışmalar ile hem Türkiye'de hem de Yakın Doğu tarihinde isminden başarıyla söz ettiren meşhur İngiliz arkeolog ve mimardır. Seton Lloyd, 30 Mayıs 1902 tarihinde İngiltere Birmingham'da sekiz kişilik geniş bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmıştır.⁵ Çocukluğuna ilişkin anılarında çocuk felci de dâhil olmak üzere pek çok hastalıktan bahseden ünlü arkeolog, aile yapısıyla da ilgili bilgiler vermiş ve yaşamında babasının iletişim açısından daha geri planda kalan uzak bir figür olduğundan söz ederken; annesinin ise daha etkin ve örnek teşkil eden bir rolde bulunduğunu ifade etmiştir.⁶

Okul çağına gelmesinin ardından İngiltere'de eğitimine devam eden Lloyd, 1926 yılında Londra'daki Architectural Association'da eğitim sürecini başarıyla tamamlayarak bir mimar olmaya hak kazanmıştır.⁷ İki yıl gibi bir süre boyunca Sir Edwyn Lutyens'in asistanı olarak görev yapmasının ardından 1928 yılında iki arkadaşıyla birlikte bir mimarlık ofisi kurmuştur.⁸ İlginçtir ki, söz konusu mimarlık ofisi açılışının hemen sonrasında gelişmeye başlayan olaylar

⁴ Mehmet Özdoğan, *50 Soruda Arkeoloji* (İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2016), 197.

⁵ "Obituary: Professor Seton Howard Frederick Lloyd, C.B.E., M.A., F.B.A., A.R.I.B.A. 1902–1996" *Iraq*, Vol. 58, (1996), v; J. D. Hawkins, "Seton Howard Frederick Lloyd, 1902–1996", *Proceedings of the British Academy*, Vol. 97, (1998), 359-360.

⁶ "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 360.

⁷ Dominique Collon, "Lloyd, Seton Howard Frederick", in *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near*

East, Vol. 3, ed. Eric M. Meyers (New York-Oxford: Oxford University Press, 1997), 382; "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 360.

⁸ "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 360.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Lloyd için bir dönüm noktası meydana getirmiş ve yaşamında yeni bir sayfanın açılmasına vesile olmuştur. Çünkü Lloyd, mimarlık ofisi ortaklarından birinin Mısır'daki Tell el-Amarna arkeolojik keşif ve kazılarına mimar olarak katılmak üzere imzaladığı sözleşmenin ardından aynı yıl içerisinde nişanlanarak bu görevinden vazgeçmesinin üzerine 1929 yılında Mısır'a giderek Hollandalı Mısırbilimci ve arkeolog olan Henri Frankfort'un burada yürüttüğü kazı çalışmalarında mimar meslektaşının yerini almıştır.⁹ Bu görevi sayesinde arkeoloji bilimi ile tanışmış olması, kendisi için aynı zamanda bir tür yeni başlangıç anlamına da gelmektedir. Arkeoloji ile kurduğu güçlü bağlar yaşamının sonuna kadar devam etmiş ve bütün yaşamını etkileyerek şekillendirmiştir.

1930 ila 1937 yılları arasını kapsayan yaklaşık sekiz yıllık dönem, Lloyd'un yaşamında yukarıda söz edilen yeni başlangıçların ve fırsatların farklı bir aşamasını teşkil etmektedir. Bu dönemde Lloyd, Chicago Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü tarafından Irak'ta çalışmalar yapmak üzere görevlendirilen Henri Frankfort'un davetini kabul ederek bu çalışma ekibinin bir üyesi olmuştur. Böylece Irak'ın başkenti Bağdat'ın kuzeydoğusunda yer alan Diyala bölgesindeki Tell Asmar, Khafajeh, Tell Agrab ve Tell Ishchali'de çalışmalarda bulunarak gerek kazılara olan ilgisiyle gerekse mimari çizimleriyle çalışmalara olumlu katkılar sağlamıştır.¹⁰ Lloyd'un Irak'ta yoğun çalışmalar yürüterek geçirdiği bu yaklaşık sekiz yıllık süre, kendisini genç bir mimardan ziyade artık stratigrafik arkeoloji alanında bir hayli tecrübe sahibi olan arkeologa dönüştürmüştür.¹¹

Seton Lloyd'un Türkiye ile ilk kez tanışmasına yol açan isim ise yaptığı çalışmalar ile Türkiye'de önemli faaliyetlerde bulunmuş bir başka İngiliz arkeolog John Garstang olmuştur. İleride söz edileceği üzere Garstang, kurulmasına öncülük ettiği Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA) ile Türkiye'de tanınırlığa sahip olan önemli İngiliz arkeologlardan biridir. Ne var ki, Garstang'ın daveti üzerine günümüz Mersin yakınlarında bulunan Yumuktepe'de (ya da Yümüktepe) 1937-1939 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında görevler üstlenen Lloyd, burada Türkiye arkeolojisi ile tanışarak bu topraklar ile güçlü bağlar kurmaya başlamıştır.¹²

1939 yılında Mersin'de görevde bulunduğu bir dönemde, Irak Eski Eserler Müdürlüğü tarafından gelen "Arkeoloji Danışmanlığı" teklifi, Lloyd için belki de kariyerinde verdiği en ciddi kararlardan biri olmuştur. Nitekim kariyerinde yeni bir aşama olacak bu teklifi kabul etmiş ve göreve başlamasından çok kısa bir süre sonra patlak veren II. Dünya Savaşı (1939-1945) süreci de dâhil olmak üzere 1939-1949 yılları arasında yaklaşık on yıl boyunca görevini

⁹ Collon, "Lloyd," 382-383; "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 360.

¹⁰ Collon, "Lloyd," 383; "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 361-363.

¹¹ Hawkins, "Seton Howard," 364.

¹² Collon, "Lloyd," 383; "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 364.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

başarıyla yürütmüştür.¹³ Lloyd, söz konusu bu önemli görevi boyunca Hassuna, Uqair, Eridu gibi Mezopotamya arkeolojisi bakımından önem içeren çeşitli merkezlerde Iraklı arkeologlar ile birlikte çalışmalar gerçekleştirmiş ve Bağdat'ta yer alan Irak Müzesi koleksiyonlarına dair düzenlemelerde bulunmuştur.¹⁴

II. Dünya Savaşı'nın ardından meydana gelen birtakım gelişmeler, Türkiye'nin ve Seton Lloyd'un yollarının bir kez daha kesişmesine neden olmuştur. Öyle ki, tüm dünyayı derinden etkileyen savaşın ardından Mersin'deki çalışmalarına devam eden John Garstang, Türkiye'nin zengin maddi kültür mirasını ortaya çıkarmak, yapılacak çalışmaları teşvik etmek ve ayrıca bu çalışmaların dünya çapında bir tanıtımını yapmak maksadı ile 1947 yılı sonlarında Ankara'da İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün kurulmasına öncülük etmiş ve dönemin hükümetinin onayını alan enstitünün Ocak 1948'de açılış töreni gerçekleştirilmiştir.¹⁵

İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün, Türkiye'de daha önce açılmış diğer yabancı okulların ve enstitülerin aksine İstanbul yerine Ankara'da açılmasının bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler arasında, Ankara'nın hem Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olarak özel bir konuma sahip olması hem de bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak bilinen, arkeolojik kazılar neticesinde Türkiye'nin dört bir yanından farklı dönemlere ve çeşitli uygarlıklara ait maddi kültür buluntularının çıkarılıp sergilendiği bir müzenin burada bulunması gibi gerekçeler yer almaktadır.¹⁶ Garstang, yaşanan bu gelişmelerden ve Ankara'daki enstitünün kuruluşundan Lloyd'u haberdar etmek için bir mektup yazmış; enstitünün müdürlük görevini kendisinden devralması için Ankara'ya davet etmiştir. Yapılan davet üzerine 1949 yılında Ankara'ya gelen Lloyd, John Garstang'ın ardından Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün ikinci müdürü olmuştur.¹⁷

Türkiye'de yürüttüğü görev ve gerçekleştirdiği çalışmalar, Lloyd'un yaşamının önemli bir bölümünü oluşturmuş ve Türkiye ile arasında çok özel bağların kurulmasına yol açmıştır. Ne var ki Türkiye, o dönemlerde Lloyd için fazla tanımadığı bir ülke ve coğrafya olması sebebi ile pek çok gizemi de bünyesinde barındırmaktadır. Türkiye hakkındaki yüzeysel bilgilerinin dışında yaşayarak ve keşfederek öğrenilecek birçok şey olduğunu düşünen Lloyd, karşılaştığı yoğun kış şartlarının, seyahatleri sırasında geçilen yolların, kullanılan ulaşım araçlarının ve konaklama yerleri eksikliklerinin çeşitli zorluklar ortaya çıkardığını ifade etmektedir.¹⁸ Fakat söz konusu eksiklikler, Türkiye'nin sahip olduğu değerlerin gün ışığına

¹³ Collon, "Lloyd," 383; "Obituary: Professor Seton," v; Hawkins, "Seton Howard," 365-366.

¹⁴ Collon, "Lloyd," 383; Hawkins, "Seton Howard," 366.

¹⁵ Seton Lloyd, "Twenty-Five Years", *Anatolian Studies*, Vol. 24, (1974), 197-198; Lutgarde Vandeput, "The British Institute at Ankara: 60 Years Young", *Anatolian Studies*, Vol. 58, (2008), 1-2.

¹⁶ Vandeput, "The British," 2.

¹⁷ Hawkins, "Seton Howard," 368; Vandeput, "The British," 2.

¹⁸ Glyn Daniel and Christopher Chippindale, eds., *The Pastmasters: Eleven Modern Pioneers of Archaeology: V. Gordon Childe, Stuart Piggott, Charles Phillips, Christopher Hawkes, Seton Lloyd, Robert J.*

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

çkarılmasının önünde büyük engeller oluşturmamıştır. Hakikaten Lloyd, Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü müdürlüğünden ayrıldığı 1961 yılına kadar¹⁹ Türkiye'deki birçok şehri gezmiş, bir sonraki bölümde ele alacağımız üzere çeşitli yerleşim merkezlerinde kazı çalışmalarında bulunmuş ve bir saha arkeologu olarak başarılı faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Türkiye'deki görevinden ayrıldıktan sonra İngiltere'ye geri dönen Lloyd, 1962 yılında Londra Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'nde Batı Asya Arkeolojisi Profesörü olarak atanmış ve 1969'da 67 yaşında emekli olana kadar bu görevini sürdürerek başarılı çalışmalara imza atmıştır.²⁰ Ancak Türkiye'den ayrılışı uzun sürmemiş, 1965 yılında Londra Üniversitesi'ndeki görevi başında iken İngiliz arkeolog Charles Burney ile birlikte Doğu Anadolu'da Muş ilinin sınırları kapsamında Urartular'ın kültürel mirasına yönelik saha çalışmalarında bulunmuştur.²¹

Lloyd, 1969 yılında Londra Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'ndeki görevinden emekli olduktan sonraki süreçte bir köşeye çekilmemiş, aktif olarak çalışmalarına devam ederek hem bir mimar hem de bir arkeolog olarak yıllar boyunca bizzat sahada edindiği tüm bilgi, birikim ve tecrübesini kendinden sonra gelecek nesillere aktarmıştır. Bu doğrultuda, yaşamı boyunca katıldığı arkeolojik kazı çalışmalarının dışında kaleme aldığı kitap, kitap bölümü, makaleler ve eleştiri yazıları gibi çok sayıda yayınlarla önemli bilimsel çalışmalarda bulunmuştur.²² Söz konusu bu eserlerin içerisinde özellikle Türkiye'nin tarihi ve arkeolojisinin ele alındığı değerli çalışmalar, ülkemiz adına da oldukça özel bir yere sahiptir. Nitekim kendisi, 1973 yılında bu çalışmalarından dolayı Türkiye tarafından "Üstün Hizmet Sertifikası" ile ödüllendirilmiştir.²³

Yıllarca süren çalışmaların ve bilimsel faaliyetlerin ardından tarihler 7 Ocak 1996 yılını gösterdiğinde Seton Lloyd, 93 yaşında hayatını kaybetmiştir. Hawkins tarafından her zaman iyi giyinen, uzun boylu ve heybetli görünümüne sahip bir kişi olarak tarif edilen Lloyd²⁴, ölümü sonrasında dahi geride bıraktığı özgün eserleriyle ölümsüz bir kişilik olarak gelecek nesillere yol göstermeye devam etmiştir.

2. Türkiye Tarihi ve Arkeolojisine Yönelik Katkıları

Braidwood, Gordon R. Willey, C.J. Becker, Sigfried J. De Laet, J. Desmond Clark, D.J. Mulvaney (London: Thames and Hudson, 1989), 84; Hawkins, "Seton Howard," 368.

¹⁹ Hawkins, "Seton Howard," 372-373.

²⁰ Collon, "Lloyd," 383; "Obituary: Professor Seton," vi; Hawkins, "Seton Howard," 373.

²¹ "Obituary: Professor Seton," vi; Hawkins, "Seton Howard," 373-374.

²² Seton Lloyd'un eserlerinin tasnifi ve kronolojik sıralaması için bkz. "Seton Lloyd: A Bibliography", *Iraq*, Vol. 44, No. 2, (Autumn, 1982), 220-224.

²³ Turhan Kaçar, "Tarih Öncesinden Aziz Pavlos'a: Anadolu Tarihine Bir Katkı", *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 6, (2001), 135.

²⁴ Hawkins, "Seton Howard," 377.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Yaşamının neredeyse tamamına yakını zaman zaman oldukça çetin koşullara rağmen sahada geçiren Seton Lloyd, yürüttüğü arkeolojik çalışmalarla mekânın büyüsunü hisseden, kalıntıların o gizemli diline kulak veren önemli bir bilim insanıdır. Lloyd gibi bir uzman ismin Türkiye’de geçirdiği zaman ve yaptığı çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, kuşkusuz Türkiye’nin yaşamında özel bir konuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye için de Lloyd’un benzer bir değere sahip olduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Gerçekten de Lloyd, yaptığı çalışmalar ile yalnızca Türkiye’nin maddi kültür zenginliklerini gün yüzüne çıkartarak ülke tarihi ve arkeolojisine katkılar sağlamakla kalmamış; aynı zamanda bu kültürel değerlerin uluslararası alanda tanıtımının yapılarak yerli yabancı çok sayıda araştırmacının bu maddi kalıntıların üzerinde bilimsel çalışmalar ortaya koymasında öncü bir rol oynamıştır. O hâlde Lloyd’un, Türkiye’nin kültürel mirasının belirlenmesi, üzerinde çalışmalar yapılması ve sonraki nesillere aktarılması noktasında birtakım önemli görevler üstlendiği ifade edilebilir.

Konuya bir başka açıdan bakıldığında ise ortaya çıkarılan tarihi ve arkeolojik nitelikteki unsurlara yönelik gün geçtikçe artan yoğun ilginin, bahsi geçen bölgelerde bir kültür turizmi meydana getirdiği görülmektedir. Böylece Lloyd’un, Türkiye tarihi ve arkeolojine ilişkin bir katkısının da kültür turizmi bağlamında ele alınması gerektiğini söylemek yerinde olacaktır. İleride söz edileceği üzere, Türkiye’de aralarında Lloyd’un da çalışmalarda bulunduğu kimi merkezlerin, zaman içerisinde gösterilen ilgiye de bağlı olarak ciddi oranda dikkat çeker bir hâlde geldiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu ilginin bir sonucu olarak, gerek bu topraklarda geçmiş binlerce yıl öncesine dayanan yaşam varlığının dünya kamuoyuna tanıtılması gerekse yapılan turistik seyahatlerin ülkenin ve ziyaret edilen yerlerin ekonomisine önemli getirilerde bulunması, doğrudan olmasa da Seton Lloyd’un Türkiye tarihi ve arkeolojisine dair sağladığı katkılar kapsamında bir değerlendirmeyi bizce mümkün kılmaktadır. Bu düşünceden hareket ederek, Lloyd’un Türkiye coğrafyasında gerçekleştirdiği arkeolojik kazı çalışmalarını detaylı bir şekilde ele almak yerinde olacaktır.

Seton Lloyd’un Türkiye ile tanışmasına ve belki de hayatında bir dönüm noktası olacak deneyimin başlamasına vesile olan kişinin İngiliz arkeolog John Garstang olduğunu daha önce dile getirmiştik. Garstang’ın daveti üzerine Türkiye’ye gelen Lloyd, burada günümüz Mersin ili sınırları içerisinde bulunan ve Yumuktepe (ya da Yümüktepe) olarak adlandırılan höyükte 1937-1939 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalara katılmıştır. Yumuktepe’de yapılan bu çalışmalar, Anadolu’nun tarihöncesi dönemlerine ışık tutacak nitelikte önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Öyle ki, bu höyükte Demir ve Tunç çağlarından Kalkolitik döneme, hatta Neolitik döneme kadar uzanan yerleşim izlerine ve yaşam kalıntılarına rastlanılmıştır.²⁵ İlginçtir ki burada, yaklaşık olarak MÖ 4500 civarına tarihlenen bir katmanda askeri bir kale olarak ifade edilebilecek bir yerleşim keşfedilmiştir. Lloyd tarafından söz konusu bu yapılaşma, mimarlık

²⁵ Hawkins, “Seton Howard,” 364-365; Seton Lloyd, *Türkiye’nin Tarihi: Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, çev. Ender Varinlioğlu (Ankara: Tübitak, 2007), 21-23.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

tarihi kapsamında türünün en eski örneği olarak tanımlanmıştır.²⁶ İlaveten Lloyd, komutanın kaldığı yer olarak tarif ettiği bölümün daha geniş olduğunu ve diğer örneklerinden ayrıcalıklar içeren bazı toprak kap örneklerini barındırdığını; ayrıca avlu olarak nitelendirilen kısımda yer alan sapan taşlarının ise savunmacıların cephaneleri olduğunu ifade etmiştir.²⁷ Böylece Seton Lloyd'un da dâhil olduğu bir kazı ekibi tarafından Yumuktepe'de yürütülen arkeolojik kazı çalışmalarının, Türkiye'nin tarihi ve arkeolojisine yönelik çok önemli kazanımlar sağladığını söylemek mümkündür. Yumuktepe'de II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle 1939 yılında kesintiye uğrayan arkeolojik kazı çalışmalarına²⁸, savaş döneminin ardından günümüze kadar çeşitli zamanlarda devam edilmiş ve yerleşimin tarihi geçmişi aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de katıldığı ilk kazı çalışmalarının sonrasında Irak'ta önemli görevleri başarıyla yürüten Lloyd, on yıl gibi bir sürenin ardından John Garstang'ın daveti üzerine 1949 yılında Türkiye'ye geri dönerek Ankara'da bulunan İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün ikinci müdürlüğü görevini üstlenmiştir.²⁹ Ankara'ya geldikten sonra zaman kaybetmeden çalışmalara koyulan Lloyd, iki durumun önceliğinden söz etmektedir: Bunlardan ilki ülkenin daha iyi tanınması ve bu amaçla çeşitli yolculuklara çıkılması iken ikincisi ise Anadolu'nun arkeolojik niteliklerinin ve çanak çömlek diziliminin öğrenilmesidir.³⁰ Gerçekten de zaman içerisinde Mezopotamya coğrafyasında edindiği tecrübenin aksine Anadolu coğrafyasındaki bu deneyimin eksikliği, bir tür yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda söz konusu eksikliği gidermek için katmanlı bir kazı çalışması yapması gerektiğinin bilincinde olan Lloyd, dönemin Eski Eserler Müdürü Hamit Zübeyr Koşay'ın yönlendirmesi ile Arkeoloji Müzesi Müdürü Nuri Gökçe'yle birlikte Ankara'nın Polatlı ilçesinde yer alan bir höyükte çalışmalara başlamışlardır.³¹ Böylece Kalkolitik Çağ'dan Geç Tunç Çağı'na kadar uzanan höyüğün tüm katmanları tespit edilmiş ve her seviyede ortaya çıkarılan seramik türleri sayesinde Anadolu'nun çanak çömlek dizilimi hakkında fikir sahibi olunabilmiştir.³² Hatta bu kazılar sırasında bazı mezarlara rastlanılmış ve bulunan iskeletlerin üzerinde birtakım antropolojik çalışmalar da yapılmıştır.³³ Nihayetinde Polatlı Höyüğü'nde gerçekleştirilen kazı çalışması, hem Anadolu'nun Tunç Çağı dönemlerini aydınlatacak nitelikte sonuçları ortaya koyarak Türkiye'nin tarihi ve arkeolojisine

²⁶ Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, 21.

²⁷ Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, 22.

²⁸ Hawkins, "Seton Howard," 364.

²⁹ Hawkins, "Seton Howard," 368; Vandeput, "The British," 2.

³⁰ Lloyd, "Twenty-Five," 198-199.

³¹ Seton Lloyd and Nuri Gökçe, "Excavations at Polatli: A New Investigation of Second and Third Millennium

Stratigraphy in Anatolia", *Anatolian Studies*, Vol. 1 (1951), 21; Lloyd, "Twenty-Five," 199; Hawkins, "Seton Howard," 364.

³² Lloyd and Gökçe, "Excavations at Polatli," 21-75; Lloyd, "Twenty-Five," 199-200; Vandeput, "The British," 2.

³³ Lloyd and Gökçe, "Excavations at Polatli," 27, 63-71.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

ilişkin ciddi katkılar sunmuş hem de Lloyd için Anadolu sahasında önemli tecrübelerin kazanıldığı bir kazı alanı olmuştur. Ayrıca burada edindiği tecrübe, Anadolu sahasında yapacağı diğer çalışmalar için de bir bilgi birikimini meydana getirmiştir.

Seton Lloyd'un Türkiye'de çalışmalar yapmak istediği merkezlerden birisi de köklü bir tarihi geçmişe sahip olan ve mevki itibarıyla Mezopotamya coğrafyası ile yakın bağlantıları bulunan Harran kentidir. Harran, günümüz Şanlıurfa ilinin Türkiye - Suriye sınırına oldukça yakın konumda bulunan bir ilçesidir. Kentin, Anadolu ile Mezopotamya arasında önemli bir bağlantı noktası olması; siyasi, ticari, kültürel ve dinî pek çok alanda üst düzey bir etkileşimin gerçekleşmesine yol açmıştır. Öyle ki Harran'ın, Mezopotamya'nın önemli tanrılarında biri olan Ay Tanrısı Sin ile bilinen yakınlığı ve söz konusu tanrının kültürüyle ilişkili bir tapınağa ev sahipliği yapması, kuşkusuz kentin siyasi ve dinî değerini attıran önemli bir etmen olmuştur.³⁴ Fakat Harran'ın bu dinî önemi sadece Asur dönemi ile sınırlı kalmamış; neredeyse Orta Çağ'a kadar devam etmiş ve özellikle kent İslami dönemde ciddi imar faaliyetleri geçirmiştir.³⁵ 1950 yılında yapılan kazılar çerçevesinde Seton Lloyd ve William Brice, her ne kadar şehir planları ve mimari çizimler üzerinde çalışmalar yapsalar da³⁶, kentin erken dönemlerine ait kalıntıların yoğun şekilde İslami döneme ait kalıntılarla kaplı olmasından dolayı söz edilen bu kalıntıların zarar görmemesi amacıyla buradaki çalışmalarından vazgeçmek zorunda kalmışlardır.³⁷ Fakat bölgede bir çalışma yapmayı gerçekten isteyen Lloyd, bu kez Şanlıurfa ile Harran arasındaki bölgede yer alan Sultantepe Höyüğü'ne dikkatini yoğunlaştırmıştır.³⁸

Sultantepe Höyüğü, Şanlıurfa ili sınırları içerisinde, Harran ile çok yakın bir mesafede bulunan bir başka önemli höyüktür. 1951-1953 yılları arasında Seton Lloyd ve Nuri Gökçe tarafından burada gerçekleştirilen kazı çalışmaları, Türkiye'nin tarih ve arkeolojisine ilişkin oldukça önemli buluntuları gün ışığına çıkarmıştır. Öyle ki, burada yapılan çalışmalar sonrası ortaya çıkarılan Asur dönemine ait bir tapınak kompleksi ile MÖ 7. yüzyıl sonlarına, Yeni Asur dönemine tarihlenen bir Asur kütüphanesine ait çok sayıda çivi yazılı tablet³⁹, Anadolu'nun tarihi, arkeolojik, dinî ve kültürel geçmişinin aydınlatılması noktasında ciddi katkılar sağlamaktadır. Ayrıca Sultantepe'de, söz edilen bu buluntuların haricinde gerek Asur dönemine ait gerekse Hellenistik ve Roma dönemlerine ait farklı birçok maddi kültür unsuru

³⁴ Seton Lloyd and William Brice, "Harran", *Anatolian Studies*, Vol. 1, (1951), 77, 88; Lloyd, "Twenty-Five," 201.

³⁵ Lloyd and Brice, "Harran", 87-111; Lloyd, "Twenty-Five," 201.

³⁶ Lloyd, "Twenty-Five," 201; Collon, "Lloyd," 383; Hawkins, "Seton Howard," 369.

³⁷ Lloyd, "Twenty-Five," 201-203; Vandeput, "The British," 2.

³⁸ Lloyd, "Twenty-Five," 203; Hawkins, "Seton Howard," 370; Vandeput, "The British," 2.

³⁹ Lloyd, "Twenty-Five," 203-208; Hawkins, "Seton Howard," 370; Vandeput, "The British," 2.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

da ortaya çıkarılmıştır.⁴⁰ Anlaşıldığı üzere, Sultantepe Höyüğü'nde gün ışığına çıkarılan bütün buluntular, hem Anadolu'nun kültürel mozaığının şekillenmesinde rol oynarken hem de Asur İmparatorluğu gibi Mezopotamya bölgesinin oldukça önemli uygarlıklarından birinin tarihine, mimarisine ve yazısına dair değerli bilgiler sağlamıştır. Bu bakımdan kazı çalışmasını yürüten Seton Lloyd ve ekibinin buradaki arkeolojik katkıları yadsınamaz derecede kıymetlidir.

Tarihler 1953 yılını gösterdiğinde Lloyd bu kez, Antalya'nın Alanya ilçesinde Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) tarafından yaptırılan Alanya Kalesi ve limanı üzerinde bazı çalışmalarda bulunmuştur.⁴¹ Denize sokulmuş yüksek kayalık burun üzerinde inşa edilen tahkimatlı Alanya Kalesi⁴², Anadolu Selçuklu Devleti'nin Akdeniz hâkimiyetini güçlendiren stratejik bir kale olmasının dışında ticari ve ekonomik öneme sahip limanı ile birlikte hem Anadolu coğrafyası için hem de Alanya kenti için ayrıcalıklı bir değeri ortaya koymaktadır. Burada yürütülen çalışmalarda Seton Lloyd tarafından mimari eserlerin plan çizimleri yapılırken; kazı ekibinde Lloyd ile beraber faaliyetlerde bulunan D. Storm Rice tarafından ise yazıtlar üzerinde çalışmalar yapılmıştır.⁴³ Böylelikle bu alandaki birçok mimari eserin ve yazıtın kayıt altına alınması sağlanmıştır. Çalışmalar sonucunda elde edilen tarihi, mimari ve arkeolojik nitelikteki tüm bu birikim, Lloyd ve Rice öncülüğünde ilk olarak 1958 yılında Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü bünyesinde bir kitap hâlini almış ve ardından 1964 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından eserin Türkçe olarak basımı yapılmıştır.⁴⁴ Gerek Türkiye gerekse Alanya adına geniş yelpazede bilgiler sunan bu kitap çalışması, Seton Lloyd ve kazı ekibinin Türkiye tarihi ve arkeolojisine yönelik katkılarının bir diğer somut göstergesi olarak ifade edilebilmektedir.

1954 yılına gelindiğinde, Ankara'da bulunan İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün girişimleri ile yeni bir kazı projesi başlatılmıştır. Bu proje için seçilen yer ise Denizli ilinin Çivril ilçesine yakın bir konumda bulunan ve Anadolu Platosu için stratejik bir noktada yer alan Beycesultan Höyüğü'dür.⁴⁵ Beycesultan kazıları, alanında uzman İngiliz arkeologlar Seton Lloyd ve James

⁴⁰ Seton Lloyd and Nuri Gökçe, "Sultantepe: Anglo-Turkish Joint Excavations, 1952", *Anatolian Studies*, Vol. 3, (1953), 27-47; Seton Lloyd, "Sultantepe. Part II. Post-Assyrian Pottery and Small Objects Found by the Anglo

Turkish Joint Expedition in 1952", *Anatolian Studies*, Vol. 4, (1954), 101-110.

⁴¹ Lloyd, "Twenty-Five," 211; Daniel and Chippindale, *The Pastmasters*, 85; Hawkins, "Seton Howard," 370; Vandeput, "The British," 2.

⁴² Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, 13.

⁴³ Lloyd, "Twenty-Five," 211; Hawkins, "Seton Howard," 370; Vandeput, "The British," 2.

⁴⁴ Seton Lloyd and D. Storm Rice, *Alanya (Alâ'iyya)*, çev. Nermin Sinemoğlu, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1964).

⁴⁵ Seton Lloyd and James Mellaart, "Beycesultan Excavations: First Preliminary Report", *Anatolian Studies*, Vol. 5 (1955), 39.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Mellaart öncülüğünde 1954-1959 tarihleri arasında altı sezon boyunca yürütülmüştür.⁴⁶ James Mellaart, tıpkı Seton Lloyd başta olmak üzere Anadolu’da faaliyetlerde bulunan diğer İngiliz arkeologlar gibi Türkiye’deki Eskiçağ tarihi ve arkeoloji alanlarının çok yakından tanıdığı bir arkeologtur. Anadolu’da Konya/Çatalhöyük ve Burdur/Hacılar gibi önemli prehistorik dönem yerleşmelerinde kazılar gerçekleştiren Mellaart, ortaya koyduğu çalışmalar ile Anadolu arkeolojisi adına büyük hizmetler vermiştir. Arkeolojik çalışmalar yapmak için tercih edilen Beycesultan Höyüğü de James Mellaart’ın güneybatı Anadolu’da yer alan höyüklerle ilgili gerçekleştirdiği kapsamlı çalışmalar sonucunda tespit ettiği ve haritasını çıkardığı önemli höyüklerden biridir.⁴⁷ 1954 tarihinde ilk kazı sezonu çalışmalarıyla başlayıp 1959 yılına kadar devam eden bu kazılarda, Geç Kalkolitik Çağ’dan Geç Tunç Çağı’na uzanan sağlam bir çanak çömlek dizilimi ortaya koyulmuştur. Ayrıca Orta Tunç Çağı’na ait bir saray yapısı, Geç tunç Çağı’na tarihlendirilen megaron tipi yapılar ve diğer pek çok maddi kültür unsuru yün yüzüne çıkarılmıştır.⁴⁸ Elbette çalışmamız kapsamında söz konusu bu kazıların neticesinde ortaya çıkarılan tüm buluntular değerlendirmeye alınmayacaktır. Fakat elde edilen sonuçlar, gerek Batı Anadolu’nun gerekse tüm Anadolu coğrafyasının tarihi ve arkeolojik geçmişinin aydınlatılmasına yönelik ciddi bir kazanım sağlamaktadır.

Bu noktada, Ankara’da faaliyet gösteren İngiliz Arkeoloji Enstitüsü’ne ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Seton Lloyd’un 1949 yılında müdürlük görevini üstlendiği dönem itibarıyla gelişmeye başlayan enstitü; yıllar geçtikçe gelişen, çalışma sahası genişleyen ve pek çok araştırmacı için sağladığı imkânlarla teşvik edici bir rol oynayan kurum hâline gelmiştir.⁴⁹ Böylece Anadolu arkeolojisi üzerine çalışmalarda bulunacak kişilere çeşitli destekler sağlayan enstitü, hem Anadolu üzerine ortaya koyduğu kapsamlı ve özgün çalışmalarla öne çıkmış hem de uyandırdığı ilgi ile Türkiye’nin sahip olduğu değerlere dikkat çekmeyi başarmıştır. Ancak, tarihler 1961 yılını gösterdiğinde Seton Lloyd enstitüdeki müdürlük görevinden ayrılmış ve kendisinin yerine bu görevi Michael Gough üstlenmiştir.⁵⁰ Türkiye’de geçirdiği on yılı aşkın sürenin ve değerli birçok çalışmanın ardından İngiltere’ye dönen Lloyd için Türkiye serüveni bitmiş değildir. Nitekim 1958 yılında, daha Türkiye’de çalışmalarda bulunduğu bir dönemde, gerek Eskiçağ tarihi gerekse arkeoloji çevrelerince iyi tanınan Charles A. Burney ve Richard D. Barnett gibi uzman isimlerle birlikte Doğu Anadolu Bölgesi’nde Van Gölü’nün civarında Urartu mirası üzerine çeşitli yüzey araştırmaları ve birtakım tespitler gerçekleştirmiştir. Fakat söz konusu bu araştırmalar, herhangi bir kazı çalışması boyutuna ulaşmamıştır.⁵¹ Diğer açıdan

⁴⁶ Lloyd, “Twenty-Five,” 211; Hawkins, “Seton Howard,” 370.

⁴⁷ Seton Lloyd and James Mellaart, *Beycesultan, Vol. I: The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels* (London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1962), 6; Vandeput, “The British,” 2.

⁴⁸ Lloyd and Mellaart, *Beycesultan*, 9 vd.; Lloyd, “Twenty-Five,” 211-215; Daniel and Chippindale, *The Pastmasters*, 87; Hawkins, “Seton Howard,” 370-371; Vandeput, “The British,” 2.

⁴⁹ Hawkins, “Seton Howard,” 371-372.

⁵⁰ Hawkins, “Seton Howard,” 372; Vandeput, “The British,” 3.

⁵¹ Hawkins, “Seton Howard,” 372.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

araştırmaların, Lloyd için Urartu tarihine ve kültürüne dair bir merak duygusunun oluşumuna yol açtığını söylemek mümkündür. Bahsi geçen bu ilginin en somut kanıtı ise Lloyd'un 1965 yılında tekrar Türkiye'ye dönerek Urartu mirası adına önemli bir yer olan Kayalidere'de kazı çalışmalarında yer almasıdır.⁵²

Kayalidere, Muş ilinin Varto ilçesi sınırlarında bulunan ve Urartular'a ait birçok maddi kültür unsuru barındıran önemli bir merkezdir.⁵³ Nitekim Urartular, MÖ 9 ila 6. yüzyılları kapsayan süreçte Anadolu'nun siyasi tarihine yön veren ve Doğu Anadolu'da Tuşpa (=Van) başkent olmak üzere kurulan bir devlettir. Nüfuz alanı böylesine geniş olan güçlü bir devletin geride bıraktığı tarihi ve arkeolojik mirası da bu duruma paralel olarak kapsamlı olmuştur. Ancak, yüzey araştırmalarının ve tespit çalışmalarının yapıldığı bahsi geçen dönemler dikkate alındığında, henüz zengin Urartu mirası tam olarak ortaya çıkarılabilmemiş değildir. Bu sebeple araştırmacılar üzerinde artan merak duygusuna bağlı olarak Urartu kültürünün uyandırdığı ilgi oldukça fazla olmuştur. Söz konusu bu ilginin de teşvikiyle harekete geçen Seton Lloyd ve Charles A. Burney, 1965 yılında Kayalidere'de ilk sezon kazı çalışmalarına başlamışlardır. Başarıyla geçen bu kazı çalışmaları neticesinde; bir tapınağın, hem askeri hem de dekorasyon niteliği taşıyan ünik metal objelerin ve kaya mezarlarının olduğu bir Urartu kale kompleksi ortaya çıkarılmıştır.⁵⁴ İşte Seton Lloyd ve çalışmaları yürüten ekibin, Anadolu'da kurulmuş en önemli uygarlıklardan biri olan Urartular'dan geriye kalan bu zengin maddi kültür unsurlarını gün yüzüne çıkarma noktasındaki çabaları, gerçekten de hem Anadolu'nun Eskiçağ tarihi hem de arkeolojisi bakımından büyük önem taşımaktadır. Ne var ki, 1966 yılının Ağustos ayında Varto'da meydana gelen büyük bir deprem nedeniyle kentte pek çok tahribat oluşmuş ve kazı çalışmalarının kesilmesine yol açmıştır. Böylece Lloyd'un son kazısı da sona ermiştir.⁵⁵ Fakat zaman içerisinde gerek Türk araştırmacıların gerekse yabancı uzmanların Urartular'a ait farklı birçok merkezde gerçekleştirdikleri kazı çalışmaları ile ortaya koydukları bilgiler, günümüzde Urartu tarihi ve arkeolojisi hakkında sağlam bilgilerimizin oluşmasına katkılar sağlamıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere İngiliz arkeolog Seton Lloyd; Yumuktepe, Polatlı, Harran, Sultantepe, Alanya, Beycesultan ve Kayalidere gibi Anadolu'da çok farklı kültürel niteliklere sahip çeşitli merkezlerde birtakım çalışmalarda bulunarak bu coğrafyanın tarihi ve arkeolojik değerlerinin meydana çıkarılması adına önemli faaliyetlerde bulunan bir isimdir. Söz konusu merkezlerde gerçekleştirdiği çalışmalar, kendisinin Anadolu üzerinde bilgi, birikim ve tecrübe kazanmasına yol açmıştır. İşte bu ciddi birikimden yararlanılması maksadıyla onlarca makale yazdığı gibi; Türkiye özelinde kaleme aldığı kitaplar da hem bu alanda çalışma yürüten kişiler

⁵² Seton Lloyd and C. A. Burney, "Excavations at the Urartian Citadel of Kayalidere (1965 Season)", *Türk Arkeoloji Dergisi*, No. 22 (1965), 217.

⁵³ Lloyd and Burney, "Excavations," 217.

⁵⁴ Lloyd and Burney, "Excavations," 217-219; "Obituary: Professor Seton," vi; Hawkins, "Seton Howard," 374.

⁵⁵ Hawkins, "Seton Howard," 374.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

için hem de Anadolu'nun tarih ve arkeolojisine merak duyanlar için birer rehber kitaplar olma özelliği taşımaktadır. Bu kapsamda; *Early Anatolia: the Archaeology of Asia Minor Before the Greeks* (Harmondsworth: Penguin Books, 1956), *Alanya ('Alā'iyya)* (London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1958), *Beycesultan*, Vols. I-III (London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1962; 1965; 1972), *Early Highland Peoples of Anatolia* (London: Thames and Hudson, 1967) ve *Ancient Turkey: A Traveller's History of Anatolia* (London: British Museum Publications, 1989) isimleri ile yayımlanan kitaplar, Lloyd'un en çok tanınan kitapları arasında yer almaktadır.⁵⁶

Sonuç

Türkiye, dünya üzerinde eşi benzerine az rastlanır derecede zengin tarihi ve arkeolojik kültür mirasına ev sahipliği yapan ender ülkelerden biridir. Toprakları üzerinde barındırdığı bu maddi kültür zenginliğini, hem Anadolu'nun kadim geçmişinin bir kanıtı hem de bir dünya mirası olarak ifade etmek mümkündür. Zira geçmişten günümüze insanlık tarihinde meydana gelen siyasi, iktisadi, ticari, dinî ve sosyo-kültürel faaliyetler için Anadolu coğrafyası stratejik bir bölge olma özelliği taşıırken; aynı zamanda sözü edilen insani faaliyetlerin geniş yelpazede izlerinin takip edilmesine de imkân tanımaktadır. İşte bu türden çok sayıda tarihi ve arkeolojik nitelikteki maddi kültür unsurlarını barındıran Anadolu coğrafyası, insanlığın ortak mirasının oluşumuna etki eden coğrafi merkezlerin başında yer almaktadır. Dahası bu kadim coğrafya, yerli yabancı çok sayıda turist, gezgin ve araştırmacı için merak duygusu uyandıran ve dikkat çeken önemli bir merkezdir. Bu duygularla hareket ederek Türkiye'de çeşitli çalışmalar yapan birçok yabancı araştırmacı vardır. Bu isimlerden biri de Türkiye tarihi ve Anadolu arkeolojisi adına değerli çalışmalarda bulunan İngiliz arkeolog ve mimar Seton Lloyd'tur. Çalışmamız kapsamında Seton Lloyd'un Türkiye tarihine ve Anadolu arkeolojisine dair katkılarını iki ayrı kategoride ele almak mümkündür.

İlk olarak Seton Lloyd, yukarıda ele aldığımız Yumuktepe, Polatlı, Harran, Sultantepe, Alanya, Beycesultan ve Kayalidere gibi Anadolu coğrafyasında farklı tarihsel dönemlere ait çeşitli merkezlerde yürüttüğü başarılı çalışmalar ile Türkiye'nin maddi kültür zenginliğini ve çeşitliliğini ortaya çıkartarak, ülke tarihi ve arkeolojisine önemli katkılar sunmuştur. Üzerinde yaşadığımız bu toprakların prehistorik dönemlere uzanan köklü geçmişi, insanlık tarihine yön verecek oranda önem ve değer arz etmektedir. İşte Lloyd, bu bilinçle yaptığı çalışmalarla hem söz edilen maddi kültür zenginliği ve çeşitliliğinin bir bakıma uluslararası alandaki tanıtımını yapmış hem de çok sayıda araştırmacının bu maddi kalıntıların üzerinde bilimsel çalışmalar ortaya koymasında öncü bir rol oynamıştır diyebiliriz. O hâlde Lloyd'un, Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nde müdürlük görevini yürüttüğü süre de dikkate alındığında Türkiye'de bulunan kültürel mirasının belirlenmesi, üzerinde çalışmalar yapılması ve sonraki nesillere

⁵⁶ "Seton Lloyd," 221; Hawkins, "Seton Howard," 374-375.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

aktarılması noktasında önemli görevler üstlendiği ifade edilebilir. İlaveten Anadolu coğrafyası üzerinde sahada yaptığı çalışmalarla edindiği bilgi, birikim ve tecrübe sayesinde kaleme aldığı makaleler ve kitaplar gibi çok sayıdaki değerli çalışması, Türkiye'nin tarihine ve arkeolojisine dair merak duyanlar ve bu alanda çalışmalar yürüten kişiler için hem öğretici hem de rehber niteliğindeki önemli eserlerdir. Öyle ki, tarihi ve arkeolojik verilerden hareket ederek ortaya koyulan bilimsel araştırmalar; incelenen merkezlerin yaşam standartları, geçim kaynakları, sosyo-kültürel yapıları, inançları ve mimarileri gibi birçok farklı konuda kayda değer bilgiler içermektedir. Bu tür bilimsel verilerin dikkatle irdelenmesi ve çıkarımların yapılması, aynı zamanda bir bakıma geleceğe de yön vermek anlamına gelmektedir.

İkinci olarak ise Lloyd'un da katkılarıyla ortaya çıkarılan tarihi ve arkeolojik nitelikteki unsurlara yönelik gün geçtikçe artan yoğun ilginin, söz konusu bölgelerde bir kültür turizmi meydana getirdiği ifade edilebilir. Öyle ki, kültür varlıklarının ve onların içerdikleri bilgilerin ortaya çıkartılarak dünya toplumuna ve bilim dünyasına kazandırılmasının; bu tür arkeolojik yerleri ve tarihi değerleri yerinde görmek, mevcut atmosfer içerisinde incelemek isteyen farklı milletlerden insanların Türkiye'ye gelmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bununla beraber, hem eski eserlerin koruma altına alınarak zarar görmesinin engellenmesi hem de bu doğrultuda müzeciliğin gelişmesi, aynı zamanda yerli yabancı birçok insan için bu müzelere gelerek Türkiye'nin kültürel zenginliğini tanıma fırsatı vermiştir. Böylece Türkiye'nin kültür varlıkları ve kültür turizmi açısından taşıdığı yüksek potansiyelin dış dünyaya tanıtımının da yapıldığını söylemek mümkündür. İşte Seton Lloyd'un, Türkiye tarihi ve arkeolojine ilişkin bir diğer katkısının da bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmek yerinde olacaktır. İlaveten, tarihi ve arkeolojik bu mirasın dünya kamuoyuna tanıtılması ve gün ışığına çıkarılan buluntuların müzelerde sergilenmesi üzerine oluşan merak neticesinde hem ülke geneline hem de araştırma yürütülen merkezlere ya da mevcut müzelere çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen seyahatlerin, gerek ülkenin ve gerekse ziyaret edilen yerlerin ekonomisine önemli getirilerde bulunması muhtemeldir. Böylelikle bahsi geçen bu yaklaşım, dolaylı olarak olsa da Lloyd'un Türkiye tarihi ve arkeolojisine sağladığı katkılar kapsamında bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Buradan yola çıkarak; tarih, arkeoloji ve turizm ile ekonomik gelişme, kalkınma ve iş imkânları arasındaki yakın ilişki bizce ele alınması gereken mühim konuların başında gelmektedir. Elbette konumuzun sınırları dâhilinde bu tür bir değerlendirme detaylarıyla ele alınmayacaktır. Fakat bu konu başlıkları arasında gözlemlenen yakın bağlantıların, ülkelerin ekonomilerine çok ciddi katkılarının olduğunu dile getirmek yanlış olmayacaktır. Nihayetinde yaptığı çalışmalar ile Anadolu'nun tarihi ve arkeolojik geçmişine ışık tutan Seton Lloyd, bu ülkenin hafızasında unutulmayacak değerde önemli bir yer kazanmayı başarmasının yanı sıra Türk-İngiliz ilişkilerinin gelişmesine de ciddi katkılar sağlamıştır.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Kaynakça

Bittel, Kurt. "Atatürk ve İlköz Tarih Araştırmaları", *Bellekten*, Cilt: 3, Sayı: 10, (Nisan 1939): 203-224.

Collon, Dominique. "Lloyd, Seton Howard Frederick", in *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, Vol. 3, ed. Eric M. Meyers, 382-383. New York - Oxford: Oxford University Press, 1997.

Daniel, Glyn, and Christopher Chippindale, eds. *The Pastmasters: Eleven Modern Pioneers of Archaeology : V. Gordon Childe, Stuart Piggott, Charles Phillips, Christopher Hawkes, Seton Lloyd, Robert J. Braidwood, Gordon R. Willey, C.J. Becker, Sigfried J. De Laet, J. Desmond Clark, D.J. Mulvaney*. London: Thames and Hudson, 1989.

Hawkins, J. D. "Seton Howard Frederick Lloyd, 1902–1996", *Proceedings of the British Academy*, Vol. 97, (1998): 358-377.

Kaçar, Turhan. "Tarih Öncesinden Aziz Pavlos'a: Anadolu Tarihine Bir Katkı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 6, (2001): 135-142.

Kaya, Mehmet Ali. *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi I-II*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018.

Kınal, Füzulan. *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.

Lloyd, Seton, and Nuri Gökçe. "Excavations at Polatlı: A New Investigation of Second and Third Millennium Stratigraphy in Anatolia", *Anatolian Studies*, Vol. 1 (1951): 21-75.

Lloyd, Seton, and William Brice. "Harran", *Anatolian Studies*, Vol. 1, (1951): 77-111.

Lloyd, Seton, and Nuri Gökçe. "Sultantepe: Anglo-Turkish Joint Excavations, 1952", *Anatolian Studies*, Vol. 3, (1953): 27-47.

Lloyd, Seton. "Sultantepe. Part II. Post-Assyrian Pottery and Small Objects Found by the Anglo-Turkish Joint Expedition in 1952", *Anatolian Studies*, Vol. 4, (1954): 101-110.

Lloyd, Seton, and James Mellaart. "Beycesultan Excavations: First Preliminary Report", *Anatolian Studies*, Vol. 5 (1955): 39-92.

Lloyd, Seton, and James Mellaart. *Beycesultan, Vol. I: The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*. London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1962.

Lloyd, Seton, and D. Storm Rice. *Alanya ('Alā'iyya)*. çev. Nermin Sinemoğlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1964.

Lloyd, Seton, and C. A. Burney. "Excavations at the Urartian Citadel of Kayalidere (1965 Season)", *Türk Arkeoloji Dergisi*, No. 22 (1965): 217-222.

Lloyd, Seton. "Twenty-Five Years", *Anatolian Studies*, Vol. 24, (1974): 197-220.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Lloyd, Seton. *Türkiye'nin Tarihi: Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*. çev. Ender Varinlioğlu. Ankara: Tübitak, 2007.

Özdoğan, Mehmet. *50 Soruda Arkeoloji*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2016.

Sagona, Antonio, and Paul Zimansky. *Ancient Turkey*. London-New York: Routledge, 2009.

Sevin, Veli. *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları, 2019.

Steadman, Sharon R., and Gregory McMahon, eds. *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia 10,000-323 B.C.E.* New York: Oxford University Press, 2011.

Vandeput, Lutgarde. "The British Institute at Ankara: 60 Years Young", *Anatolian Studies*, Vol. 58, (2008): 1-14.

"Obituary: Professor Seton Howard Frederick Lloyd, C.B.E., M.A., F.B.A., A.R.I.B.A. 1902–1996" *Iraq*, Vol. 58, (1996): v-viii. <https://doi.org/10.1017/S0021088900003132>.

"Seton Lloyd: A Bibliography", *Iraq*, Vol. 44, No. 2 (Autumn, 1982): 220-224.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Görsel 1: Seton Lloyd⁵⁷

⁵⁷ Hawkins, "Seton Howard," 358.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 4 Number 2 June 2023

Görsel 2: Seton Lloyd'un 80. doğum gününde çekilen bir fotoğrafı.⁵⁸

⁵⁸ "Seton Lloyd," 220.